

Eğitim Ve Verimlilik(*)

Çeviren : Dr. İsmail BİRCAN
Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanı

20 yıl kadar önce özellikle Chicago'da geliştirilen beşeri sermaye kuramının değişik bir kaderi vardı. Amerika'da çok tartışılan, bununla birlikte bir dizi ilgi çekici deneysel araştırmaları ortaya çıkaran, başlangıçta haklı gibi görünen bu kuram, bugün birçok soru sorularak ona karşı «süzgeç» kuramı denenmektedir. (1)

İngiltere'de hiç kabul görmeyen bu kuram, eğitim sistemini kapitalist üretim şeklinin aracı olarak bir aldatmaca gibi gören marksist yazarlar hariç, Batı Avrupa'da yakın bir tarihe değin bilinmiyordu. (2)

Beşeri sermaye kavramının kullanılmasıyla ekonomik kuramca gerçekleştirilen gelişmelerin önemini başka bir yapıtımızda göstermeğe çalıştık. (3) Ancak beşeri sermaye kuramı, açıklayıcı gücünün sınırlılığını çabuk anlaşılmasına ve başarısızlığına karşın, verim oranı üzerine yapılan çalışmaların çok kazançlı olduğu sonucuna varılmıştır. Burada, çok sayıda yeni çalışmaları da göz önüne alarak eğitimin verimliliği kavramı üzerine tartışmak istiyoruz.

Görünüşte, bireysel düzeyde verimliliğin gerçek olduğu açık-seçik ortadadır. İstatistikler bunu doğrulamaktadır : Aldığımız eğitim düzeyi yükseldikçe, elde edilen gelir de o oranda artmaktadır. George Psacharopoulos'un da belirttiği gibi, gerçek soru; eğitim verimli midir sorusu değil, eğitim niçin verimlidir? sorusudur.

Bu soruya üç tür genel yanıt verilmiştir :

— Beşeri sermaye kuramının yanıtı : Eğitim bireyin verimliliğini artırır. O halde üretime ek kazanç yalnızca bu katkının karşılığıdır ve yapılan harcamayı karşılar.

(*) Bu yazı, Dijon Üniversitesi Ekonomik Bilimler ve İşletme Fakültesi Dekanı Jean-Claude EICHER'in Eğitim Ekonomisi Araştırma Enstitüsünde yapılan «Uluslararası Yuvarlak Masa» toplantısında sunduğu «Education et Productivite» (Sınırlı dağıtım, 1973) adlı bildirisinin ilk bölümünden kendi izni ile dilimize çevrilmiştir.

(1) Oysa aşağı yukarı eş anlamlı olan iki sözlük filter ve screening anglo-Sakson yazarlar tarafından kullanılmıştır. Onları aynı Fransızca sözcüklerle dilimize çeviriyoruz.

(2) Örneğin, Bkz. Jean-LAUNAY - La Revue Economique et Politique Kasım 1969.

(3) Jean-Claude EICHER—1.' Education Comme Investissement La fin des illusions? R. E. P. No : 3, 1973.

— Süzgeç, (filtre) kuramının yanıtı : Eğitim sistemi en uygun olanların seçimine olanak sağlar, ama onların üretici yeteneklerine hiçbir şey eklemeyiz. Daha az masraflı seçme süreçlerinin yokluğunda, işverenler, diplomalılara daha çok para ödemeyi kabul ederler, çünkü en yetenekli onlardır.

— «Radikal!» ekonomistlerin yanıtı : Eğitim sistemi bireyleri kapitalist kurumların düzenine uyarlar. Ek kazanç yeteneklerin değil, istenen davranışların kazanılmasının karşılığıdır.

Bu yanıtların hiçbiri bize doyurucu olarak görünmemektedir. Çünkü bireylerin kazançlarının belirlenleri üzerine yapılan yeni çalışmaların en büyük yararı; bölüşüm olaylarının olağanüstü karmaşıklığı, çok yönlü çözümlenmelere ve derinliğine incelenmiş yaklaşımların birleşimine gerek olduğunu göstermiş olmasıdır.

Genel Yanıtlar ve Yetersizlikleri

Uzun süre üzerinde duracağımız ve çok tanınmış olan yanıt, Chicago ekolünün neo-klasik yanıtıdır. Biz, bütünü açıklayıcı değerinden çok, ciddi olarak kuşku duyulan bazı verileri anımsatmakla yetineceğiz.

Süzgeç kuramı, olabilecek tüm uygulamaları üzerinde taşıyabilecek denli yenidir. Ayrıca G. Williams ve G. Psacharopoulos tarafından uzun uzun tartışılmıştır. Biz onların katkılarına yalnız birkaç bilimsel eleştiri ekleyeceğiz.

Radikal ekonomistlerin «sosyolojik» kuramı biraz daha uzun gelişmeleri gerektirecektir, çünkü daha az tanınmıştır.

1) İnsan yatırımının verimliliği : Efsane mi ya da gerçek mi? Kuşkusuz istatistiksel araştırmalar eğitim düzeyi ile gelir arasında çok iyi bir bağlantı olduğunu göstermektedir. Daha 1956'larda GLICK ve MILLER Amerika'da eğitim düzeyi farklı olan bireyler arasındaki gelir farklılığının önemini göstermişlerdi. Gelir farklılığı ile, uzun süren öğretimin maliyeti arasındaki karşılaştırmalar, pozitif ve yüksek verimlilik yüzdesi göstermişlerdir. O günden bugüne olay birçok ülke için doğrulanmıştır. (4)

Bununla birlikte bazı gözlemler beşeri sermaye kuramının (la théorie du capital humain) geçerliliği üzerinde şüpheler ortaya çıkarmıştır.

Herşeyden önce, bağıntı (correlation) ne nedenselliği ne de nedensellik varsa, eğitim —gelir dorultusunu kapsamıyan basit kuramsal ve dahası istatistiksel şaşırtıcı gözlemleri içermektedir.

— Gözlemlerin çok büyük dağılımı **ortalama olarak, çok eğitim görenler yüksek gelir elde ediliyorsa**, bunların önemli bir bölümü dü-

(4) G. PSACHAROPOULOS. Returns to Education Elsevier Scientific Publishing Company, 1973.

şük düzeyde eğitim gören kümenin çoğunluğuna oranla daha az elde ettikleri de görülmektedir.

— Eğitim değişkeni ile gelir değişikliğinin büyük bir bölümünün açıklanması olanaksızdır. (5)

— Son olarak bir kümeden, ötekine genellikle dikkat çekici, gelir ve verim oranı farklılığını (6) aydınlığa kavuşturan özgül araştırmalar çoktur.

Bununla birlikte gördüğü eğitim bireyin üretim gücünü artırdığı için, bireysel düzeyde eğitime yatırım çok verimli olduğu açıktır ve genel olarak benimsenmiştir.

2) Süzgeç kuramı : Yeni bir açıklama mı yoksa beşeri sermaye kuramının yeni bir giysisi mi?

«Journal of Political Economy» nin Ocak-Şubat 1973 sayısında bir istatistiksel doğrulama denemesi yazan, Taubman ve Wales tarafından ve 1973 de Arrow, 1969 da ise Wiles tarafından çok yakın olarak türlü biçimlerde sunulmuştur. Diplomanın, sahibi tarafından teknik yeteneklerin kazanıldığını garanti eden bir sertifika değil, fakat ücreti iyi olan bir işe giriş için bir pasaport olduğu kesinlikle belirtilmiştir. (Bkz. Örneğin, Taubman ve Wales 1973 S. 29).

Ancak burada iki biçimde yorum yapma olanağı vardır ya bu pasaport istenmiştir, çünkü işverenin düşüncesinde bu, diploma sahibinin, en elverişleri seçmeğe yönelik bir dizi testi başarı ile geçtiğinin kanıtıdır (Öğrenim ve işe girme sınavları). Bu testlerin en büyükleri arasında, doğuştan gelen ve sonradan kazanılan yetenekler ile başarıma isteğini ölçenler sayılabilir. (7) Bu durumda diploma işveren için, normal olarak kendi yönetim personelini seçmek için yaptıracağı bir dizi pahalı testin yerine geçer. Bu durum da, işveren için seçim ilkesini içeren bir eğitim sisteminin varlığı, bir dış tasarrufu oluşturmaktadır.

İkinci bir yorum olarak, ya da diploma yalnızca, ücreti yüksek olan çok sayıda iş bulmak için bir araçtır. (8) O halde onu yarışmada bir engel ve bazı mesleklere girmek için bir set olarak düşünmek zordur.

(5) «Ekonomie Politique» dergisinde yayınlanan makalemizde çeşitli araştırmaların sonuçlarını içeren bir sentez yapmayı denedik.

(6) Verim oranı, gelire göre bir kümeden ötekine, potansiyel gelir kaybı eksikliği, yani maliyetteki gelir nedeniyle çok daha farklı olabilir.

(7) Daha sonra doğal yetenekler, değil, doğuştan yetenekler konusuna değineceğiz.

(8) Burada söz konusu gerçekten, diplomatsızların çıkarılması sürecinden çok diplomalıların eklenmesidir. Örneğin Taubman ve Wales tarafından kullanılan sözcükler de onu göstermektedir.

Süzgeç kuramını çevreleyen buiki yorumdan hiçbiri, onların ikili anlamlılığını ortadan kaldırmamaktadır.

Gerçekten birinci durumda, (diploma, önceden varolan yetenekleri ortaya çıkarır.) Doğuştan gelen yeteneklerle, sonradan kazanılan ya da en azından, izlediğimiz öğretim düzeyi sayesinde geliştirilen yeteneklerin ayırımını nasıl yapacağız?

Doğal yeteneklerin etkisi ile eğitim yatırımının etkisini ayırtmak için yapılan birçok çaba bize, bir yandan, çeşitli yazarlar tarafından elde edilen sonuçlardaki büyük dağılım nedeniyle, öte yandan daha sonra değineceğimiz temel nedenlerle hiç de sevindirici görünmemektedir.

İkinci durumda (diploma ancak ayrıcağı olanlara verilen bir pasaporttur.) dışarı atma sürecinin oluşu üzerine bize sunulan gelişmeler, hemen hemen hiç açıklama getirmemektedir. Çünkü ya diploma-sızları çıkarırsak ki objektif olarak, yüksek düzeydeki işleri yapmağa yetenekli sayılmamışlardır. Sonuçta bizi bir önceki yoruma götürmektedir. Ya da eleme, sınıflandırılmış bir toplumun bölünmesinin mantıki sonucudur, ki böyle bir toplumda hakim sınıf, kendi özel çıkarları doğrultusunda ve çocuklarının diğerlerine göre daha başarılı olmaları için düzenlemeler yaparak, aynı zamanda diplomanın yetenekli olmanın bir güvencesi olduğu önyargısını yaratarak, okul sistemini düzenler. Süzgeç kuramının bu biçimde açıklanması, yukarıda değindiğimiz yazarların hiçbiri tarafından açıklıkla ortaya konmuyordu, ama bu kuram birçok toplumbilimci tarafından ilgi çekici ve açık bir biçimde kısa süreden beri *Union For Radical Political Economics* kümesinin kimilerince ortaya atılan oldukça geliştirilmiş kuramlara yaklaşıyordu. Ekran kuramının özgün oluşu ve içeriği üzerine varolan önemli anlam belirsizlikleri dışında, ona karşı, dayanağını oluşturan istatistiksel kanıtların yetersizliği de öne sürülebilir. Bu konuda *Georges Psacharopoulos* tarafından yapılan itirazlar çok iyi bir biçimde ortaya konulmuştur. O halde biz onlara değinmiyeceğiz. Yalnız belirtelim ki *P. Levy Garbaua* tarafından Fransa'da «parşömenin» etkisi üzerine yapılan deneme öcütlerinin çok az anlamlı sonuçlar verdiğini belirtmekle yetineceğiz.

Sonuç olarak klasik ekonomistler tarafından sunulan biçimiyle, süzgeç kuramı beşeri sermaye kuramına göre, gelir düzeyi ile eğitim düzeyi arasındaki tek ilişkiyi daha az açıklıyabilecek gibi görünmektedir.

3) **Toplumbilimsel Kuram** : Davranışlar yeteneklere göre daha mı önemlidir?

Eğitim toplumbilimcileri, uzun süreden beri eğitim örgütü ile toplum örgütü arasında bir ilişkinin varlığını belirtmişlerdir.

«Üretim» savına Fransa'da öncülük eden Bourdieu ve Passeron bu konuda büyük bir girişim yapmışlardır. (9) Ne yazık ki bu sava getirilen bilimsel kanıtların değerleri, ateşli bir biçimde sunulan gelişmeler, artık önem taşımamaktadır. Aynı biçimde bu, eğitim toplum-bilimcilerinin öteki çalışmaları için de doğrudur ve belki de ekonomistlerin başka bir disiplinde çalışan meslekdaşları tarafından bilinen düşünceleri bulma neden çok zaman harcadıklarını az da olsa açıklayabilmektedir.

Ne iyi ki bugün kuramların genişlemesinde bilimsel sertliği bağdaştıran bir sentezsel yaklaşım çabası denenmektedir. Harvard Üniversitesi Eğitim Yüksek Okulunda yapılan çalışmaları örnek olarak alacağız. Bu araştırmalar çeşitli alanlardan gelen üyeler tarafından yönetilmişlerdir ve her özel dalın görünmeyen, bilinmeyen yönlerine parmak basmayı denemektedir.

Bu kümenin tanıdığımız en ilginç çalışması, Herbert GİNTİS tarafından yapılanıdır. (10) Gintis'in savundığı tezi şöyle özetleyebiliriz : Eğitimin temel etkisinin bilgi düzeyini iyileştirdiğini sanmak yanlıştır. Onun temel amacı, hiyerarşik ve bürokratik bir toplumda rol oynayacak diplomalıların görevleri için, gerekli davranışları öğretmektir.

Bu araştırmanın iki görünüşü, özellikle dikkatimizi çekmektedir :

Bir yandan, Gintis tarafından, alışılmış kuramları genişletmek ve açık-kesin bir biçimde incelemek için gerekli katılıkla tanımlayarak belirlenen; sosyolog ve psikologlar tarafından ekonomik bir model içinde kullanmak amacıyla yapılan yöntemsel ve dikkat çekici bir çaba görülmektedir.

Öte yandan kuramın istatistiksel doğrulanmasının tasası ve bu sava dayandırılan verilerin zengin olmasıdır.

Bu çalışmaya yapabileceğimiz en önemli itiraz, davranışların genellikle yeteneklerle birlikte olmalarına, onları özendirmelerine, yani bir üretim kapasitesini hesaba katmamıza karşın, yeteneklerin davranışlara karşı çok ciddi bir biçimde zıt olmalarınıdır. Bununla birlikte.

(9) Sorun üzerine iki temel eserin adlarını anımsatacağız :

1 — Les Héritiers — Editions de Minuit — 1964.

2 — La Reproduction — Editions de Minuit — 1970.

(10) Bkz. Herbert GİNTİS : Education, technology and the characteristics of worker productivity. AE. R. Mai 1971, sayfa 226-279 Bize göre, bu çalışmanın, başta gelen Amerikan ekonomi dergilerinde yayınlandıktan sonra, hemen hemen hiçbir «klasik» ekonomistin dikkatini çekmemesi, o kadar ki, Taubman ve Wales tarafından bile bibliyografyada dahi belirtilmemesi çok ilginçtir. Kaldı ki bu iki yazarın çalışması Gintis tarafından belirtilmiştir.

bazı sonuçlar çarpıcı olmaktan da uzak değildir. Özellikle kişilik çizgilerini gösterir gibi görünenler, ki sistematik olarak, yaratıcılık, özerklik, girişkenlik, merak, yargı serbestliği gereğinde cezalandırıldığı halde (yüksek ücretler ve hiyerarşide karar alıcı makamlar adı altında) uysallık, kendi kendini denetim ve direşkenlik (sebatkarlık) daha iyi ödüllendirilmektedir.

Öte yandan süzgeç kuramı taraftarlarının, beşeri sermaye kuramcılarına karşı kullandıkları öge Gintis tarafından güçlü bir biçimde belirtilmiştir; not vermeyi içeren değerlendirmelerin sonuçları, hiç kuşkusuz bilgi edinmenin gerçekleştirilmesi, notun küçük bir ögesini göstermektedir. İşverenler diplomanın önemine bağlı kalıyorlarsa, bu bağlılık onun, bilgilerin yalnız bir onanması olduğu için değildir.

Gintis tarafından bilim çevrelerine sunulan rakamlar büyük bir ilgi çekmektedir. Savının, doğrulandığı ölçü içinde, eğitim planlaması içeriklerine gelince, onlar gerçekten ciddi biçimde beşeri sermaye kuramcılarının sunduklarından tümüyle farklıdır.

Bununla birlikte günümüzde, yalnızca davranışlarla yapılan bir açıklama kabul edilir gibi görünmemektedir. Gintis dahi, bizzat kendisi, kuramının beşeri sermaye kuramına göre olguları daha iyi açıkladığını yazarak, elde ettiği sonuçlarda az çok farklıdır. Ek olarak, tediğini yazarak, elde ettiği sonuçlar da az çok farklıdır. Ek olarak, birçok deneysel çalışmanın sonuçları, gelir farklılıkları üzerinde çok sayıda değişkenin etkisi olduğunu göstermiştir.

Eğitim ve Bilim dergimizin eski sayılarından elimizde çok az kalmıştır. Ciltlerini tamamlamak isteyen okurlarımızın, aşağıdaki adrese başvuruda bulunmalarını saygı ile duyururuz.

Başvuru Adresi : Ziya Gökalp Cad. No. 48 Yenışehir — ANKARA
